

CHỮ NGƯỜI TỬ TÙ

(2 tiết)

NGUYỄN TUÂN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Thấy được ở hình tượng Huấn Cao vẻ đẹp của khí phách, tài hoa và "thiên lương", đồng thời hiểu được quan điểm thẩm mỹ của Nguyễn Tuân qua nhân vật này.

– Hiểu được những đặc sắc cơ bản về nghệ thuật của thiên truyện : tình huống truyện độc đáo, tạo không khí cổ xưa, thủ pháp đối lập, ngôn ngữ giàu tính tạo hình và có nhịp điệu,...

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

a) Vẻ đẹp của hình tượng Huấn Cao và viên quản ngục

– Đó là những con người tài hoa nghệ sĩ. Huấn Cao là một nghệ sĩ tài ba trong nghệ thuật thư pháp. Còn viên quản ngục tuy không làm nghệ thuật nhưng có một tâm hồn nghệ sĩ : say mê và quý trọng cái đẹp.

– Khí phách hiên ngang, bất khuất. Ở Huấn Cao, điều này đã rõ. Nhưng viên quản ngục cũng là kẻ không biết sợ cường quyền : việc biệt đãi tử tù là một hành vi rất dửng dưng.

– Không nên chỉ thấy ở Huấn Cao thái độ dửng dưng, không sợ cái chết, coi khinh tiền bạc và cường quyền phi nghĩa mà còn phải thấy ở con người này lòng mến yêu cái thiện, mềm lòng trước "thiên lương" trong sạch của viên quản ngục (sẵn lòng cho chữ khi hiểu rõ thiện tâm của ông ta). Đó là hai mặt thống nhất trong một nhân cách. Viên quản ngục cũng vậy : vẻ đẹp của ông ta thể hiện ở thái độ sùng kính Huấn Cao – hiện thân của cái tài, cái đẹp, của "thiên lương" cao cả. Hai hình tượng này thể hiện quan điểm thẩm mỹ tiến bộ của Nguyễn Tuân : tài và tâm, cái đẹp và cái thiện không thể tách rời.

b) Tình huống truyện độc đáo

Tình huống truyện ở đây là mối quan hệ đặc biệt éo le giữa những tâm hồn tri kỉ (Huấn Cao, quản ngục và viên thơ lại). Tác giả đặt họ trong tình thế đối địch : tử tù và quản ngục. Nhưng chính tình huống này đã làm nổi rõ tính cách của Huấn Cao, viên quản ngục và làm bật sáng chủ đề của truyện.

Huấn Cao tỏ thái độ hiên ngang, bất khuất khi tưởng viên quản ngục chỉ là viên quản ngục (tàn bạo, độc ác, ỷ thế, cậy quyền). Nhưng khi biết quản ngục chỉ là cái áo khoác phủ ngoài một tâm hồn đẹp, thì ông liền đổi hẳn thái độ. Cũng nhờ tình huống ấy mà viên quản ngục mới càng tỏ rõ là một tâm hồn biết trọng cái tài, cái đẹp, cái "thiên lương", bất chấp luật pháp và trách nhiệm quản ngục, hết lòng biệt đãi Huấn Cao dù bị ông ta khinh bỉ.

c) Cảnh cho chữ của Huấn Cao trong nhà ngục – một "cảnh tượng xưa nay chưa từng có"

Đây là đoạn văn thể hiện nổi bật chủ đề của thiên truyện. Đúng là "một cảnh tượng xưa nay chưa từng có" trong nhà tù, được tô đậm những điểm sau :

– Trật tự, kỉ cương trong nhà tù hoàn toàn bị đảo ngược : tử tù được kính trọng, cai ngục thì khúm núm ; tù nhân răn dạy cai ngục, cai ngục vái lạy tù nhân.

– Những quan hệ đối lập kì lạ : ngọn lửa của chính nghĩa lại bùng cháy ở chốn tù ngục tối tăm ; cái đẹp lại được sáng tạo giữa chốn hôi hám như bản ; thiên lương cao cả lại xuất hiện trong môi trường của tội ác.

– Từ cảnh tượng này, chủ đề của tác phẩm được thể hiện sâu sắc : ánh sáng chiến thắng bóng tối, cái đẹp chiến thắng sự xấu xa, như bản, "thiên lương" chiến thắng tội ác. Đó là sự tôn vinh cái đẹp, cái thiện và nhân cách cao thượng của con người bằng một bức tranh đầy ấn tượng.

– Đoạn văn đã gây ấn tượng rất mạnh nhờ thủ pháp đối lập được sử dụng rất thành công.

d) Tạo không khí cổ xưa cho tác phẩm

Truyện *Chữ người tử tù* đã đưa người đọc dường như bước vào thế giới của thời xưa. Tác giả đã tạo ra được không khí cổ kính ấy bằng cách nào ? Ở rất nhiều chi tiết về người, về cảnh của "một thời vang bóng", ở những ngôn từ thời ấy, ở nhịp điệu chậm rãi của câu văn như gợi lên nhịp sống thời xưa, ở tâm hồn nhà văn như sống lại với "một thời vang bóng",...

Tuy nhiên, cần chú ý : tác giả đã "phục chế" cái cổ xưa bằng kĩ thuật hiện đại, như sử dụng bút pháp tả thực, phân tích tâm lí nhân vật (văn học cổ nói chung không tả thực và không trực tiếp phân tích tâm lí nhân vật).

2. Về phương pháp

– Trọng tâm : Vẻ đẹp của hình tượng Huấn Cao thể hiện đậm nét trong tình huống truyện độc đáo và cảnh cho chữ của Huấn Cao trong nhà ngục ("một cảnh tượng xưa nay chưa từng có") với việc sử dụng thủ pháp đối lập.

– Chú ý dắt dẫn HS tới lời giải đáp cuối cùng về các mục a, b, c, d bằng những câu hỏi gợi ý nhỏ.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu

GV đặt câu hỏi cho HS về xuất xứ của tác phẩm (kiểm tra HS đọc phần *Tiểu dẫn*). Có thể hỏi HS về nghĩa của tên sách *Vang bóng một thời* và nhân đó bổ sung kiến thức cần thiết cho HS.

2. Phần nội dung chính

Câu hỏi 1

SGK đã phân đoạn tác phẩm và đánh số trên văn bản (3 đoạn). Công việc của HS là phải hiểu được và tóm tắt được nội dung của từng đoạn. GV hướng dẫn HS đạt được yêu cầu đó bằng hình thức vấn đáp và gợi mở.

Câu hỏi 2

Trước khi nêu câu hỏi cần kiểm tra xem HS đã đọc và hiểu khái niệm *tình huống truyện* được trình bày ở phần *Tri thức đọc - hiểu* trong SGK như thế nào. Từ đó, hướng dẫn HS vận dụng lí thuyết vào việc giải đáp các câu hỏi.

Câu hỏi 3

Phân tích tính cách hai nhân vật (Huấn Cao và viên quản ngục) phải đặt họ trong quan hệ soi sáng lẫn nhau. Tính cách Huấn Cao hiện lên đậm nét với mọi vẻ đẹp chính là nhờ được soi trong cặp mắt và những suy nghĩ, cách đánh giá của viên quản ngục. Ngược lại cũng thế, tính cách viên quản ngục thể hiện đậm nét nhờ soi vào thái độ đánh giá của Huấn Cao.

Câu hỏi 4

Câu này rất quan trọng, vì đoạn văn tả cảnh Huấn Cao cho chữ là đoạn bộc lộ sâu sắc chủ đề của truyện, tư tưởng thẩm mỹ của Nguyễn Tuân và tài hoa của ông.

Câu hỏi 4 và Câu hỏi 5 gắn liền với nhau như quan hệ giữa nội dung và hình thức.

Câu hỏi 6

Lâu nay, một số người vẫn có định kiến : Nguyễn Tuân trước Cách mạng tháng Tám là nhà văn có tư tưởng duy mỹ và quan điểm "nghệ thuật vị nghệ thuật". Quả thực, cũng có lúc Nguyễn Tuân phát biểu như thế, nhưng cần hiểu Nguyễn Tuân trước Cách mạng là một hiện tượng phức tạp, nghĩa là không nhất quán trong tư tưởng. Tuy nhiên, nếu căn cứ vào sáng tác của nhà văn thì, nói chung, ông không tách rời *tài* với *tâm*, không tán thành quan niệm cái đẹp thuần túy không có khuynh hướng tư tưởng, bất chấp nội dung, đứng trên mọi thiện – ác ở đời.

Ngay truyện *Bữa rượu máu* cũng không phải không có khuynh hướng. Tác phẩm này chứa đựng những chi tiết có ý nghĩa phê phán mạnh mẽ tội ác của bọn thống trị thực dân phong kiến. (Khi in vào tập truyện *Vang bóng một thời*, tổ chức kiểm duyệt của chính quyền thực dân đã cắt bỏ những chi tiết ấy và tác giả đổi tên tác phẩm là *Chém treo ngành*. *Tuyển tập Nguyễn Tuân*, xuất bản năm 1981, đã khôi phục lại nguyên vẹn *Bữa rượu máu*).

Ở truyện *Chữ người tử tù* thì quan điểm thẩm mỹ tiến bộ của Nguyễn Tuân đã thể hiện hết sức rõ rệt và sâu sắc : *tài* và *tâm*, *cái đẹp* và *cái thiện* thống nhất làm một.

3. Phần củng cố

Hiểu được vẻ đẹp của hình tượng Huấn Cao và những sáng tạo nghệ thuật độc đáo của Nguyễn Tuân qua tác phẩm : cách tạo tình huống, dựng không khí cổ xưa, khai thác thành công thủ pháp đối lập.

IV – HƯỚNG DẪN THỰC HIỆN BÀI TẬP NÂNG CAO

Một trong những thành công về nghệ thuật của truyện *Chữ người tử tù* là đã tạo dựng được không khí cổ kính của một thời xưa còn "vang bóng". Mọi cảnh vật, đồ vật, hành vi, lời lẽ của con người đều được chọn lựa và diễn tả bằng ngôn ngữ của thời xưa, có tác dụng đẩy thời gian lùi về quá khứ và tạo một không gian tĩnh lặng, trong đó sinh hoạt của con người diễn ra với nhịp điệu từ tốn, chậm rãi.

Lưu ý : Tác giả đã dùng kĩ thuật hiện đại để "phục chế" cái cổ xưa : đó là kĩ thuật phân tích, miêu tả cảnh vật và lòng người. Cần nhớ rằng, cách trần thuật của văn học cổ thiên về kể việc, ít phân tích và tả thực.

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

– Văn Tâm, *Về truyện ngắn "Chữ người tử tù" của Nguyễn Tuân*, trong sách *Nguyễn Tuân – người đi tìm cái đẹp*, NXB Văn học, H., 1997.

– Nguyễn Đăng Mạnh, *Lại đọc "Chữ người tử tù" của Nguyễn Tuân*, trong sách *Nguyễn Đăng Mạnh. Tuyển tập*, tập 2, Sdd.